

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
Dnr: Ku2015/02481/KL
ku.remissvar@regeringskansliet.se

GESTALTAD LIVSMILJÖ – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Lännsstyrelsen Kalmar län lämnar följande yttrande över betänkandet ”Gestaltad livsmiljö- en ny politik för arkitektur, form och design”.

Övergripande synpunkter

Lännsstyrelsen ser positivt på utredningen och dess förslag i helhet. Betänkandet ger en god bild av perspektivet gestaltad livsmiljö och utmaningar för området. Perspektivet Gestaltad livsmiljö främjar ett bredare perspektiv och en kunskapsbas i samhällsutvecklingen. Lännsstyrelsen ser dock ett behov av att ytterligare konkretisera förslaget för att det ska få genomslagskraft. Lännsstyrelsen anser även att förslaget bör utgå från befintliga strukturer, kunskap, nätverk och forum. Idag finns etablerade plattformar och forum för samverkan och diskussion som är viktiga att ta vara på och utveckla. För att perspektivet gestaltad livsmiljö ska genomsyra samhällsplaneringen behövs det stora insatser för att koppla samman de myndigheter och organisationer som behöver samverka. Lännsstyrelsen anser även att nya politiska mål för arkitektur, form och design bör åtföljas av större tvärssektoriell satsningar och konkreta regleringsbrevsuppdrag.

Sammanfattning

Lännsstyrelsen vill sammanfattningsvis lämna nedanstående synpunkter på betänkandet.

Lännsstyrelsen tillstyrker förslaget till en ny politik för arkitektur, form och design med reservation för nedanstående synpunkter.

- Betänkandet ger en bra bild av perspektivet gestaltad livsmiljö och utmaningar för området. Dock saknar förslaget delvis konkreta åtgärder. Lännsstyrelsen ser ett behov av större satsningar för att utredningens perspektiv ska få genomslagskraft i samhällsbyggandet i hela landet.
- Lännsstyrelsen anser att målen bör konkretiseras. Målen är formulerade så att de även kan fungera som visioner, snarare än mål. Dessa ska vara möjliga att följas upp och utvärderas.
- Lännsstyrelsen efterlyser konkreta delmål och en tydlig målhierarki så att ansvarsområden kan förtydligas. Vidare anser Lännsstyrelsen att kopplingen till kulturarv och kulturmiljö behöver förstärkas i de nya målen. Kulturmiljöfrågor behöver även lyftas i diskussionen kring hur gestaltungsfrågor får större effekt i samhällsbyggandet.
- Lännsstyrelsen efterlyser en fördjupad diskussion om de föreslagna målens relation till de nationella miljömålen, kulturpolitiska målen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet.
- Lännsstyrelsen ser inte att bildandet av en ny myndighet nödvändigtvis leder till ett större genomslag av det nya perspektivet för arkitektur, design och form. Lännsstyrelsen anser därför att ArkDes bör vara kvar som idag och stärkas i sin nuvarande roll.
- Lännsstyrelsen ser utredningens förslag till inrättande av en så kallad riksarkitekt inom Statens fastighetsverk som en viktig markering av frågornas värde på nationell nivå när det gäller statligt byggande och förvaltning. Lännsstyrelsen ser dock att Boverket bör få en tydligare roll i det nationella

arbetet rörande arkitekturfrågor i och med sitt ansvar för samhällsplanering, byggande och boende.

Kapitel 6. Nya mål för arkitektur-, form- och designpolitiken utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö

Lännsstyrelsen har i stort inga invändningar mot de förslagna målens inriktning. Målformuleringarna behöver dock bli tydligare och kan med fördel brytas ned i preciseringar för att fånga upp de tydliga kopplingar målen har till kulturpolitiska- kulturmiljömål, miljömål med flera. Det skulle förutom att tydliggöra arkitektur, form och designs betydelse för vår hälsa och hållbara utveckling också möjliggöra den uppföljning av målen som utredningen vill åstadkomma. En sådan uppföljning förefaller svår att få ut något konkret av om nuvarande målformuleringar kvarstår. De nuvarande målformuleringarna kan bidra till oklarheter vad gäller prioriteringar och mål på lokal och regional nivå. Lännsstyrelsen befarar att detta i vissa fall kan försvåra kommunikationen och därmed även genomförandet på olika nivåer.

Lännsstyrelsen vill därtill särskilt lyfta att kopplingen till kulturarv och kulturmiljö även fortsatt bör vara tydlig i målen. Att ta bort målet kulturhistoriska och estetiska värden vore olyckligt då detta är nära sammanlänkat med arkitektur, form och design. Att ta tillvara utveckling som både förvaltar den befintliga bebyggelsen och utvecklar det kulturhistoriska arvet är även viktigt ur ett resurshushållningsperspektiv.

Utredningen lyfter särskilt i beskrivningen för delmålet att barnperspektivet tydligare ska föras in i samhällsplaneringen, den gestaltade livsmiljön ska utformas för barn och unga. Lännsstyrelsen delar utredningens syn, men saknar förslag som leder till att detta realiserar i praktiken. Det finns redan idag nationella mål avseende barnperspektivet som rör samhällsplanering, boende och byggande. Tyvärr ger det dock allt för sällan avtryck i det som byggs. Lännsstyrelsen ser att det finns behov att utifrån bland annat Boverkets arbete med barns och ungas utemiljöer följa upp och diskutera vilka krav som kan ställas i plan- och byggprocessen.

Vidare ser lännsstyrelsen svårigheter med att utredningar, förslag och diskussioner kring en effektivare planprocess allt för sällan berör begreppen arkitektur, form och design. Dessa begrepp bör genomsyra och prägla arbetet som helhet.

Kapitel 7. Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Länsstyrelsen är tveksam till att en omvandling av Arkitektur- och designcentrum (ArkDes) inom samma ekonomiska ram som tidigare bidrar till någon större förändring. För att en ny politik för arkitektur, form och design ska få genomslag behövs extra ekonomiska satsningar inom området. Länsstyrelsen anser därför att ArkDes bör vara kvar som idag och stärkas i sin nuvarande roll för att kunna bli ett bra expertstöd och samverkanspart till myndigheter och övriga organisationer.

Den nödvändiga kompetenshöjning, utveckling och samverkan kring arkitektur, form och design som utredningen belyser anser Länsstyrelsen bör ske och utvecklas i de redan befintliga samverkansformer och mötesplatser kring hållbart samhällsbyggande som finns idag nationellt, regionalt, lokalt (exempelvis plattform för hållbar stadsutveckling, kultursamverkan, miljömålsråd/RUS, planprocesser). I denna samverkan och arbete är Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) en av flera viktiga expertfunktioner för att stödja övriga myndigheter och offentliga organisationer.

Länsstyrelsen anser att nya politiska mål för arkitektur form och design bör åtföljas av en större tvärssektoriell diskussion och satsning samt konkreta regleringsbrevsuppdrag som också kopplar samman de myndigheter och organisationer som behöver samverka i frågan. Därtill behöver ekonomiska medel anslås till dessa uppdrag. Länsstyrelsen anser inte att de åtgärder utredningen föreslår kan genomföras inom befintlig ekonomisk ram.

Länsstyrelsen anser att Boverket behöver få en större roll och tydliga uppdrag i det nationella arbetet för arkitektur i och med sitt ansvar för samhällsplanering, byggande och boende. Då blir det också en tydlig koppling till det kommunala planmonopolet som har stor inverkan på gestaltning av våra livsmiljöer och därmed vår folkhälsa. Boverket är också den myndighet som är nationellt ansvarig för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö vilket skulle kunna säkerställa att arbete och samverkan i och mellan miljömål och mål för arkitektur, form och design går i takt och samklang och inte blir två parallella processer.

7.3.2 Utställningar lokalt, regionalt och nationellt

Om arkitektens roll ska stärkas och den gestaltade livsmiljön ges större uppmärksamhet behövs ett långsiktigt och kontinuerligt arbete för att öka medvetenheten och kunskapen om detta. Det är Länsstyrelsens bedömning att det i den långsiktiga satsningen bör ingå ett innovativt permanent museum för att

implementera dessa frågor brett i samhället. Inte minst som stöd för de pedagogiska insatser som föreslås i skolorna. En sådan exponering skulle också bidra till att sätta svensk arkitektur, form och design på den internationella kartan och öka exportmöjligheterna.

Ute i landets skolor skulle de pedagogiska insatserna kunna kopplas samman med det arbete som bedrivs inom *Kunskapslänken* och som syftar till att stödja lärarna i lärandet kring hållbar utveckling bland förskole, grund och gymnasieelever. På det regionala planet är också läns- och konstmuseer en naturlig arena och samarbetspart.

7.3.6 Samverkan med myndigheter

Länsstyrelsen anser att gränssnittet mellan den föreslagna myndigheten och Boverket inte är tillräckligt tydlig och behöver utvecklas.

Kapitel 8. Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

Länsstyrelsen delar uppfattningen om förebildligt agerande från det offentliga och att staten här har en viktig roll. Att stärka arkitektens roll i kommuner och landsting är därför en nyckelfråga. Länsstyrelsen anser att utredningen kunde ha gett detta större utrymme och konkretare tankar om genomförande.

8.5.1 Förslag till riksarkitekt med Statens fastighetsverk som särskilt ansvarig

Länsstyrelsen anser att det är viktigt att markera frågornas värde på nationell nivå när det gäller statligt byggande och förvaltning samt att Statens fastighetsverk har en viktig roll i detta arbete. Det behövs ett ökat fokus på frågorna men inriktning och ansvarsområden måste diskuteras och utredas. Exempelvis behöver arkitektonisk kvalitet starkare sammanlänkas med diskussionen kring kulturhistoriska värden och även begreppet arkitektonisk kvalitet och dess innebörd måste konkretiseras.

Länsstyrelsen ställer sig däremot tveksam till om inrättandet av en riksarkitekt på ett effektivt sätt kan bidra till att perspektivet Gestaltad livsmiljö genomsyrar nationell arkitektur, design och form. Som utredningen belyser har kommunerna planmonopol och har därmed utrymme att driva en egen kommunal utveckling och politisk inriktning.

8.5.3 Bättre stöd till exportfrämjande åtgärder på området

Länsstyrelsen ställer sig positiv till förslag till ökade resurser för exportfrämjande aktörer för att stärka internationellt utbyte och svensk export av arkitektur, form och design.

8.5.4 En fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design

Länsstyrelsen ser positivt på förslaget och ser ett stort behov av att en utredning kring uppbyggnad av en sådan fond påbörjas snarast.

8.5.8 Större satsningar på grön innovation och miljöteknik

Länsstyrelsen anser att Sveriges profilering inom hållbar utveckling kan stärkas ytterligare om design och arkitektur medvetet integreras i innovativa lösningar för att möta klimatutmaningen. Arkitektur-, form- och designfrågor liksom kulturmiljöfrågor behöver få en självklarare ställning i vår strävan att minska klimatpåverkan och vår anpassning till ett förändrat klimat genom exempelvis ny teknik. Kompetens inom arkitektur-, form- och designområdet och kulturmiljö involveras idag tyvärr allt för sällan i sådana nationella satsningar. Satsningen på minskad klimatpåverkan behöver även kopplas till forskning om kulturhistoriska material och metoder. Det är viktigt att se till att vi inte hamnar i problematik där staten lämnar bidrag till åtgärder som resulterar i att kulturhistoriska värden försvinner. I samband med satsningen är det viktigt att beakta de energislukande system som skapas för att byta ut underhållsfria material.

Inom plan- och byggområdet ser Länsstyrelsen att möjligheterna till större satsningar på grön innovation och miljöteknik hämmas av att kommunerna inte längre har möjlighet att ställa högre energikrav på bebyggelsen än vad som anges i BBR.

8.5.9 Statliga myndigheters ansvar att ta fram särskilda program för arkitektur, form och design

Utredningen ser ett behov av en utvecklad dialog och samarbete kring arkitektur, form och design inom miljöområdet. Inom detta område är Länsstyrelserna en viktig aktör. Förutom miljöområdet så berörs Länsstyrelsernas verksamhet av de flesta politikområden som de nya nationella målen föreslås få genomslag hos. Länsstyrelsen ser utifrån vår roll en tydlig koppling till genomförandet av betänkandets förslag.

8.5.10 Kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design

Länsstyrelsen instämmer med utredningens förslag om att kommunala program inom gestaltad livsmiljö kan tydliggöra kommunens ambitioner när det gäller gestaltningen av livsmiljön. Detta kan utgöra en viktig fråga särskilt på lokal nivå för att perspektivet gestaltad livsmiljö ska få genomslag. Den gestaltande livsmiljön ska även betraktas utifrån ett regionalt perspektiv vilket inte får glömmas bort i samband med att de kommunala programmen tas fram. När programmen upprättas behöver även de mellankommunala frågorna belysas så att ambitionerna om den gestaltande livsmiljön inte stannar vid kommungränserna.

Kapitel 9. Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling

Länsstyrelsen ser mycket positivt på betänkandets förslag kring kompetensutveckling inom offentlig upphandling. Det finns ett stort behov att utveckla kunskaper inom upphandlingsområdet för att i förlängningen gynna kvalitet framför kortsiktigt fördelaktiga ekonomiska lösningar.

Länsstyrelsen håller med utredningen att upphandlingsmyndigheten har en viktig roll i detta arbete. Upphandlingsmyndigheten har under 2015 tagit fram kriterier vid upphandling för en giftfri förskola. På liknande sätt borde kriterier vid upphandling av arkitektur, form och design kunna tas fram i samverkan med ArkDes och Riksantikvarieämbetet som expertstöd.

Kapitel 10. Kunskap, kompetens och samverkan

Länsstyrelsen ser ett behov att utveckla kompetensen vad gäller gestaltungsfrågor i rättsliga processer för att stärka dessa frågor vid prövning av exempelvis detalj- och bygglovsärenden. Arkitektur-, form- och designfrågor får ytterst sällan genomslag vid prövning även om åtgärder föreslås som uppenbart står stick i stäv med platsens förutsättningar.

Kapitel 11. Lagstiftning och andra styrmedel

Länsstyrelsen ser ett stort behov av att klargöra om ytterligare ändringar i lagstiftningen behövs.

Deltagande

Beslutet har fattats av tf chefen för Samhällsbyggnadsenheten Birgitta Eriksson med planarkitekt Helena Holst som föredragande. I ärendet har även miljömålssamordnare Linda Corneliusson Linde och kulturmiljöhandläggare Katarina Sundberg deltagit.

Birgitta Eriksson

Helena Holst